

coram populo vt ambularent post dominum, & vt custodirent præcepta eius, & testimonia eius, et statuta eius in toto corde, & in tota anima, vt suscitarent. Iuxta Hebræum habetur, ad firmandum verba fœderis huius quæ scripta sunt in libro isto. Renouatio significatur fœderis ad firmandum ea quæ scripta erant in libro Dei: firmandum autem opere. ac quicquidque populus. Vide quanti boni causa est bonus princeps.

Præcepit autem rex Chilo iahu sacerdoti magno & sacerdotibus secundi ordinis. Circumlocutio est: nam hebraicè habetur, & sacerdotibus rescudationis. si sic liceat loqui: hoc est sacerdotibus iterum atque iterum succedentibus: per hoc describendo sacerdotes succedentes secundum vices suas iuxta ordinem decretum à Dauide rege. & ianitoribus. Hebraicè habetur, & custodibus vasis, seu malluuii. Isti sunt qui superius descripti sunt superintendentes oblationi pecuniæ à populo: & ijdem modò significantur custodes vasorum domini: & propterea in specie nominantur, tanquam ad quos spectabat cura vasorum domus Dei. vt efferrî facerent è templo domini omnia vasa facta Bahali & luco & toti militia cæli: et combussit ea extra Ierusalaim in conualle Cid'ron. Nô dicitur in torrente, sed in planicie iuxta torrentem Cid'ron. & tulit puluerem corû in Beth'el, vt nec puluis remaneret in terra Iudæ: Beth'el enim locus erat prophanatus à primo rege Israel idolatra Ieroboham. Et deleuit aruspices. Hebraicè habetur, Et faciet cessare sacerdotes quos dederunt reges Iehudæ ad thurificandum in excelsis in ciuitatibus Iehudæ & in circumitibus Ierusalaim. Non dicitur quòd occiderit istos, sed quòd cû effectu fecit eos cessare ab officio sacrificandi in excelsis. & thurificantes Bahali, soli & luna, & duodecim signis. Superfluit duodecim: significâtur tamen signa Zodiaci duodecim. & toti militia cæli. Et efferrî fecit lucum è domo domini extra Ierusalaim ad torrentem Cid'ron, & combussit eum ibi, & redegit in puluerem: & proiecit puluerem eius super sepulchra vulgi. Hebraicè habetur, super sepulchrum filiorum populi. Suspicio sepulchrum fuisse filiorum consecratorum idolis: ita quòd pro veneratione consecrationis habebant sepulchrum commune filii populi, separatum à sepulchris non consecratorum, consecrati autem filii regum propria habebant sepulchra. Tanquam igitur ad prophanum locum proiectus est cinis lignorum luci idolorum. Destruxit quoque adiculas effeminatorum. Hebraicè habetur.

habetur. paratorum. & vt supra diximus, meritorii pueri significatur. quæ erant in domo domini: in quibus mulieres texebant domunculas luco.

Fecitq; venire omnes sacerdotes de ciuitatibus Iehudæ, & contaminauit excelsa in quibus thurificauerât sacerdotes, à Ghebah vsque ad Beer'sebah, imitatus Ezechiam regem. & destruxit excelsa portarum quæ erant in introitu portæ Iosæ. Corruptum est vocabulum: legendum est, Iehosuah principis ciuitatis. Iste valde magnus erat in ciuitate Ierusalem, & ideo princeps dicitur. Et fit eius specialis mentio ad commendandam regis magnanimitatem quod nullius personæ ratione habuit. quæ erant ad sinistram viri in porta ciuitatis. Veruntamen non ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare domini in Ierusalaim: sed comedebant azyma in medio fratrum suorum. Quia polluti erant sacerdotio sacrilego, ideo priuati sunt ministerio altaris summi Dei, non tamen sunt priuati participatione azymorum quæ solis sacerdotibus concessa erant. Et quia est sermo de azymis quæ supputabantur inter sancta sanctorum, Leui. ca. 6. hinc habentur duo. alterum quòd isti sacerdotes non erant priuati portione similitæ oblatæ deo, cuius pars cremata erat instar thuris Deo. alterum quòd licitum quoque erat istis vesci etiam cum comedentibus hostiam pro peccato: quoniam parus erat sanctitatis. Contaminauit quoque Thopheth quod est in valle filii Hinnon. Hinnon est dictio hebraica anceps ad ardorem vel sonitum: prima tamen deriuatio certior est ad materiam ignis per quem transibât qui ibi consecrabanur. vt nemo consecraret. Hebraicè habetur, ad non faciendum transire aliquem filium suum & filiam suam per ignem ipsi Molech. Modus consecrandi describitur: videlicet facere transire filium aut filiam per ignem idolo Molech. Abstulit quoque equos quos dederant reges Iehudæ soli in introitu domus domini iuxta exedrâ Nethâ' melech eunuchi, quæ erat in Paruarim. Iuxta Hebræum hæc clausula sic habet, ab introitu domus Iehonah ad aulam Nethan' melech eunuchi, quæ in latitudinibus. Questio an equi isti fuerint naturales aut artificiales, solui videtur tum ex loco, tum ex diuersitate actionum. ex his enim insinuatur quòd fuerint equi naturales adducti à regibus ad trahendum currum solis. nam currus ipse subiungitur combustus, equi autem ablati: qui si fuissent artificiales, fuissent & ipsi combusti. Extensio quoque loci equorum (videlicet

(videlicet ab introitu domus domini vsque ad aulam illius eunuchi in platea) denotat naturales fuisse equos, & ibidem habuisse mansionem ad honorem solis & *currus solis combusit igni*. Altaria quoque qua erant super tectum canaculi Achaz qua fecerant reges Iehuda. Ignotus est nobis locus iste & quorium. & altaria qua fecerat menasse in duobus arvis domus domini, destruxit rex: & cucurrit inde. Modus quo Iosias tanquam currens iuit ad purgandum loca extra Ierusalem describitur. & proiicere fecit puluerem eorum in torrentem Cidron. Excelsa quoque qua erant super faciem Ierusalem ad dexteram partem montis offensionis. Iuxta Hebraeum habetur, *montis destructionis*, ad literam enim significatur mons oliueti: qui cognominatur destructionis ratione constructus in eo idolatriae à Salomone. qua edificauerat Selomo rex Israel Hastoreth idolo Xidoniorum & Chemos offensionis Moab, et Milcho abominatio filiorum Hamon: polluit rex. Eadem in hebraico textu repetitur dictio qua interpretis in idolum & offensionem variavit: & significatur semper idolum; quod abominatio ab hebraeis dicitur. Et contriuit statuas & succidit lucos: replentique loca eorum ossibus hominum. vt prophanus haberetur deinceps locus.

Et etiam altare quod erat in Beth'el in excelsa quod fecerat Ierobham filius Nebat qui peccare fecit Israel, etiam altare illud & etiam excelsum destruxit: combusitque excelsum; contriuit in puluerem & combusit lucum. Veritque se Iosi iahu & vidit sepulchra qua erant ibi in monte, misitque; & tulit ossa de sepulchris & combusit super altare. Fecit Iosias quod praedixerat deus tempore Ierobham. vt clare subiugitur per virum Elohim missum ex Iuda: vt superius in 3. lib. cap. 13. scriptum est & polluit illud: iuxta verbum domini quod locutus est vir Dei qui praedixit verba haec. Et ait, quid est titulus iste quem ego video: dixeruntque ei viri civitatis. Quavis rex Assyriorum transfulerit decem tribus in Medos, multi tamen qui fugerant euaserunt captiuitate & postea redierunt: & isti sunt ciues Beth'el qui dederunt notitiam Ossae de titulo seu signo quem videbat. signum enim quoddam speciale praese ferebat sepulchrum illud. *sepulchrum est viri Dei qui venit de Iehuda*. Iterum est nomen Elohim. nescitur enim nomen proprium illius prophetae, & nominatur semper vir Elohim. & praedixit res has quas fecisti super altare Beth'el. Et ait, dimittite ipsum, nemo moueat ossa eius: & saluata sunt ossa eius cum ossibus prophetae qui venerat de Someron. Vere diuinavit ille pseudopro-

pseudopropheta disponendo vt parceretur ossibus suis, vt ibidem scriptum est. Et etiam omnes domos excelsorum qua erant in ciuitatibus Someron. Obedientibus reliquit Israelitarum Iosia, extendit zelum suum ad ciuitates Samariae, quas fecerant reges Israel ad irritandum dominum. ad differentiam ararum quas fecerunt ethnici missi à rege Assyriorum ad habitandum regnum Samariae. ad illas enim non se extendit Iosias. abstulit Iosi iahu: fecitque eis iuxta omnia opera qua fecerat in Beth'el. Et occidit vniuersos sacerdotes. Iuxta Hebraeum habetur. Et sacrificauit omnes sacerdotes excelsorum qui ibi super altaria. Quauis litera sonet & intelligi possit quod Iosias inuenit aliquos Hebraeos obstinatos ad sacerdotio fungendum super altaria excelsorum; & ipsos super altaria occiderit: ego tamen intelligo sacrificium hoc exponi per subiunctam clausulam. & combusit ossa humana super ea. Ita quod sacrificare sacerdotibus qui erant ibi, fuit comburere ossa defunctorum sacerdotum sepulchrorum ibi super ipsa altaria. hoc enim in detestationem altarium & sacerdotum fiebat, & appellatur sacrificare secundum similitudinem. Et hic sensus magis quadrat tempori illi quo regnum Samariae subiectum erat regi Assyriorum: nec permisissent incolae quod rex Iudae occideret habitatores terrae in ipso regno Samariae: sed quod expurgaret veteres cultus contrarios cultui summi Dei gratum erat alienigenis cupientibus propitium habere deum terrae, vt superius cap. 17. scriptum est. reuersusque est in Ierusalem.

Præcepitque rex toti populo dicendo: facite Pesach domino Deo vestro secundum quod scriptum est in hoc libro saederis. Non enim factum est Pesach tale à diebus iudicum qui iudicauerunt Israel: & omnibus diebus regum Israel & regum Iehuda. Non dicitur, non est factum Pesach absolute, sed Pesach sicut hoc: qualitas enim præcipua commendatur non substantia sacrificij nec quantitas populi. In quo autem consistebat ista qualitas, scriptum non est. Nisi decimo octavo anno regis Iosi iahu, factum est Pesach hoc domino in Ierusalem. Et etiam Pythones & Hariolos & Theraphim & idola & omnes abominaciones visas in terra Iehuda & in Ierusalem, abstulit Iosi iahu: vt statueret verba legis qua scripta sunt in libro quem inuenit Chilci iahu sacerdos in domo domini. Similisque ei non fuit ante eum rex qui reuerteretur ad dominum in toto corde suo & in tota anima sua & in tota virtute sua, iuxta totam legem Moysi: & post eum non surrexit similis ei. Quæstio sta-

tim oritur: quia in cap. decimo octavo scriptum est quod post Ezechiam non surrexit rex illi similis. Solutio est quod virtus que verificatur diuersimode. Ezechias enim praefertur cunctis regibus Iudae quo ad actiones permittas tollendas ad honorem Dei: primus enim abstulit sacrificia extra templum Dei & cultum serpentis aeci. Iosias autem praefertur cunctis regibus quo ad studium seruandae legis diuinae simpliciter & absolute: vt textus clare sonat. Veruntamen non est auersus dominus ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor eius in Iehudam: propter irrationes quibus irritauit eum Menasses. Dixitque dominus: etiam Iehudam auferam a facie mea sicut abstuli Israel, & reprobo civitatem hanc quam elegi Ierusalem, & domum de qua dixi, erit nomen meum ibi. Diffinitio diuina de eiectione Iudae significatur, non obstante electione Ierusalem & templi ibidem.

Reliquum autem verborum Iosi' iahu & omnia qua fecit: nonne ipsa scripta sunt in libro verborum dierum regum Iehudae? In diebus eius ascendit Parho Necho rex Aegypti contra regem Assur iuxta flumen Euphratem: & iussit rex Iosi' iahu in occursum eius. Historia haec latius scribitur in trigesimo quinto cap. secundi Paralipomenon: vbi tractabitur de causa occursum istius. & occisus est in Megiddo. Mirabilia sunt iudicia Dei in tam sancto viro, cum vidisset eum, hoc est in primo congressu. Et leuauerunt eum serui eius mortuum de Megiddo & pertrulerunt in Ierusalem, & sepelierunt eum in sepulchro suo: tulitque populus terram Ieho' acham filium Iosi' iahu, & vixerunt eum, & regem constituerunt eum pro patre eius. Cum iste Ioacham non esset primogenitus (vt testatur collatio etatum ipsius & fratris: nam ipse vigintitrium annorum erat, frater autem viginti quinque vt in hoc capitulo subditur) nescitur causa quare populus constituerit regem minorem omisso primogenito. subiuncta tamen causam innunt nunc nunc declarandam.

**F**ilius vigintitrium annorum erat Ieho' acham cum regnare cepit, & tribus mensibus regnavit in Ierusalem: & nomen matris eius Chamutal filia Iirme' iahu de Libna. Fecitque malum in oculis domini: iuxta omnia qua fecerant patres eius. Vinxitque eum Parho Necho in Rib'la in terra Chamath. Aiunt Rib'lam esse Antiochiam, rex enim Aegypti victor contra regem Assyriorum subegit Syriam: & ex Antiochia accessit Ioacham regem Iudae, ibique vinxit eum, ne regnaret in Ierusalem. Iuxta Hebraeum habetur.

habetur. in regnare Ierusalem. Causa vinculo narratur, quia ausus est regnare in Ierusalem, occiso siquidem Iosia & profligato exercitu eius ab ipso Pharaone, cesset nullum debuisset usurpare sibi regium titulum regni Iudae sine gratia ipsius Pharaonis: & propterea vinxit Ioacham, priuatis eum regno, libertate & patria. Et hinc innuitur quod primogenitus prudenter recusauerit succedere in regno, cum vidit patre occiso & exercitu fuso patriam oportere subici regi victori: & propterea preceps populus tulerit Ioacham & constituerit illum regem. & imposuit multam terrae, centum talenta argenti & talentum auri. Non solum puniuit regem, sed etiam puniuit populum. Regemque constituit Parho Necho El'iacim filium Iosi' iahu pro Iosi' iahu patre eius. Et haec constitutio primogeniti Iosiae in regem, quadrat dictae causae, rationi enim coequentaneum fuit, vt primogenitus qui abstinerat a regno deferens Pharaoni victori, ab eodem erigeretur in regem. & versit nomen eius Ieho' acham, vt hinc tanquam creatura ipsius Pharaonis noua, ex nouo nomine haberetur, tulitque Ieho' acham, & venit in Aegyptum & mortuus est ibi. Argentum autem & aurum, impositum a Pharaone super terram Iudae in poenam, vt paulo superius scriptum est: dedit Ieho' acham Parhoni, vt tantum aestimare fecit terram ad dandum argentum ad imperium Parhoni: vir iuxta aestimationem eius exegit argentum & aurum a populo ad dandum Parhoni Necho.

**F**ilius viginti quinque annorum erat Ieho' acham cum regnare cepit, & undecim annis regnavit in Ierusalem: & nomen matris eius Zebida filia Pedai de Ruma. Fecitque malum in oculis domini: iuxta omnia qua fecerant patres eius.

**I**n diebus eius ascendit Nebuchadnezar rex Babel. Quoto anno regni eius fuerit aduentus iste regis Babylonis, non est perspicuum: quia nescitur quantum temporis fluxerit inter defectionem Ioachim a rege Babylonis & mortem eius. & fuit ei Ieho' acham seruus tribus annis. Inuitus Ioachim fecit se tributarium regi Babylonis, qui preualuerat aduersus regem Aegypti in regione Syriae, & rursus rebellauit contra eum, iuxta Hebraeos, & reuersus est & rebellauit in eum, reuersus quidem ad deuotionem regis Aegypti, rebellis autem a rege Babylonis. Immissitque ei dominus. Quauis subiunctae excursionis ordinatae fuerint a profectis regis Babylonis in regione Syriae, scriptura tamen primam causam agnit

diuinam iustitiam. latrunculos Chaldaeorum & latrunculos Syriae & latrunculos Moab, & latrunculos filiorum Hammon, & misit eos in Iehudam ad disperdendum eum: iuxta verbum domini quod locutus fuerat in manu seruatorum suorum prophetarum. Quater reperitur dictio interpretata latrunculos, quae Latine sonat societates. Ita quod missae dicuntur societates quatuor nationum: quarum quia prima est Chaldaeorum, insinuat quod praefecti Chaldaeorum mouerint reliquas aduersus Ioacim rebellem. Factum est autem hoc per verbum domini contra Iudam, propter peccata Menasse & omnia quae fecit. Hebraice habetur. Tantum iuxta os Iehouah fuit in Iehudam ad remouendum a facie sua: in peccatis Menasse, sicut totum quod fecit. Narrat author quod quicquid mali euenit Iude, fuit propter verbum diuini prophetarum ore prolatum propter peccata Menasse. Et etiam propter sanguinem innoxium quem effudit, & impleuit Ierusalaim sanguine innoxio: noluitque dominus parcere.

Reliquum autem verborum Ieho' iachim & omnia quae fecit: nonne ipsa scripta sunt in libro verborum dierum regum Iehuda? Et dormiuit Ieho' iachim eum patribus suis, pessimis. Omittuntur autem hic multa & specialiter modus mortis & sepultura: nam occisus est & inhumatus, iuxta verba Ierem. cap. 22. sepultura asini sepelietur. & regnauit Ieho' iachim filius eius pro eo. Aduerte prudens lector ac scriptor differentiam inter nomen patris ac filij: vt nomen patris terminetur per m, filij vero per n, ut ille Ioacim, iste Ioachim scribatur & nominetur. & ultra non addidit rex Aegypti vt egredretur de terra sua: tulerat enim rex Babel a torrente Aegypti vsque ad fluuium Euphratem, totum quod fuerat regis Aegypti. Omnis ablata spes regibus Iudae confidendi in rege Aegypti, narratur.

**F**ilius decem & octo annorum erat Ieho' iachim cum regnare cepit, & tribus mensibus regnauit in Ierusalaim. Adolescentulus iste tribus tantum mensibus regnauit: & ratio subiungitur, quia Ierusalem obfessa est a Chaldeis ita quod rex Babylonis venit personaliter. & nomen matris eius Nechushta filia El' nathan de Ierusalaim. Fecitque malum in oculis domini: iuxta omnia quae fecerat pater eius.

In tempore illo ascenderunt serui Nebu' chadnezar regis Babel in Ierusalaim: & circumdata est ciuitas munitioibus. Venitque Nebu' chadnezar rex Babel contra ciuitatem: & serui eius obsidebant eam. Egressusque est Ieho' iachim rex Iehuda ad regem Babel ipse

& mater eius, & serui eius, & principes eius, & eunuchi eius. Consilio acquiescens Ieremiae prophetae dedit in discretioni regis Babylonis. & suscepit eum rex Babel anno octauo regni sui, proculdubio regis Babylonis. Et eduxit inde omnes thesauros domus domini & thesauros domus regis: & concidit omnia vasa aurea quae fecerat Selomo rex Israel in templo domini, sicut locutus est dominus, ne putares ex improviso absque prophetico sermone spoliatum fuisse templum summi Dei. Et transfudit omnem Ierusalaim & omnes principes & omnes potentes fortitudine decem millia in captiuitatem. Haec est prudens lector quae vocatur transmigratione Babylonis. & omnem artificem & inclusorem. Parui refert quod hebraice habetur. & facientem claudere, non est enim perspicuum an significetur specialis ars (puta aurificum claudentium gemmas in auro, ad insinuandum quod omnes artifices rerum non necessariarum pauperibus translati sunt) an significetur quilibet habens facultates indigentes clausura ad custodiam, ad insinuandum quod qui liber habens aliquid concupiscibile indigens speciali custodia translatus est in Babylonem. Ad quod magis explicandum subiungitur, non remansit nisi paupertas populi terra. Transtulitque Ieho' iachim in Babel: & matrem regis, & uxores regis, & eunuchos eius, & fortes terra duxit in captiuitatem de Ierusalaim in Babel. Et omnes viros fortitudinis septem millia, & artifices & inclusores mille. Aduerte prudens lector paulo superius numerum totius captiuitatis scriptum esse decem millia: hic autem declaratur quod illorum decem millium erant septem millia virorum exercitus & mille artifices & inclusores. Deinde immediate subditur vniuersalis, omnes potentes bellatores, ad insinuandum quod nullus reliquus est vir potens ad bellum, duxitque eos rex Babel captiuos in Babel. Et constituit Mathathia, Hebraice habetur. Et fecit regnare rex Babel Mathathiam patrum eius pro eo: Quantulumcunque attenuatum immo destructum regnum dedit patruo Ioachim, fratri scilicet patris eius: & sic tres Iosae filij fuerunt reges, imposuitque ei nomen Zedech' iahu. Hebraica dictio est Zedechias, composita ex tribus dictionibus: sonat enim, iustitia mea deus, & componitur ex Zedech (quod est iustitia) cum pronomine mea, & Iah quod est nomen Dei. Imposuit autem hoc nomen rex Babel regi Iudae, vt proprium nomen iugiter reuocaret illi in memoriam seruare fidem quam iuretur ando per nomen sum-

mi Dei promittebat, vt semper hanc iustitiam pre oculis haberet. Quâuis etiam iustitia hæc referri possit ad comminatum vindictam si imitaretur perfidiam fratris sui Ioacim.

**F**ilius viginti & vnus annorum erat Zidc' iahu cum regnare cepit, & vndecim annis regnavit in Ierusalaim: & nomen matris eius Chamutal filia Iirme iahu de Libna. Fecitque malum in oculis domini: iuxta omnia quæ fecerat Ieho' iacim. Irascebatur enim dominus. Hebraicè habetur. Quia super furor Iehouah fuit in Ierusalaim & in Iehudam, quousque fecit proicere eos à super faciem suam. Ratio iniquorum regum redditur excellens furor diuinus tunc vigens donec exterminaret Iudam. Vbi duo discimus, alterum quòd diffinita iustitia diuina inter alias pœnas etiam hac vtitur, quòd permittit regnare impios: sic enim impletur mensura scelerum prouocantium vindictam. Alterum quòd ipse progressus ad vindictam appellatur super furor Dei, tanquam sit furor superior appositus ad vindictam exequendam, humano enim more diuina describuntur. recessitque. Hebraicè clarè habetur. & rebellauit Zidc' iahu in regem Babel, paruipendens proprium nomen.

CAPVT XXXV.

**F**uit in anno nono regni eius mense decimo, decima die mensis venit Nebu' chadnezar rex Babil' ipse & totum robur eius contra Ierusalaim. Multa hic omittuntur quæ apud Ieremiam leguntur: describitur autem tempus obsidionis Ierusalem. & circumdederunt eam. Parui refert quòd Hebraicè habetur. & castrametatus est super eam. Ierusalaim. & extruxerunt in circumitu eius munitiones. Dicitio hebraica interpretata munitiones, anceps est ad turrim vel vallum. subiuncta tamen longa obsidio à nono vsque ad vndecimum annum, suadet vt intelligamus constructum vallum in circumitu Ierusalem: vt nullus posset inde exire liber, nullusque posset ad eam ire, vt vel sic fame periret. Et clausa est ciuitas atque vallata. Iuxta Hebræum habetur. & venit ciuitas in obsidionem, vsque ad vndecimum annum regis Zidc' iahu. Hinc patet quòd tempus vltimæ obsidionis describitur.

Nona die mensis. Subintelligendum est quarti. nam & cap. 39. & cap. vlt. Ierem. explicatur nona dies mensis quarti. Et quia clausula hæc non iungitur præcedentibus, sed sequentibus, ideo non significatur mensis quartus anni vndecimi Sed-

Sedechiæ, sed significatur mensis quartus in decursu anni. Et quia tres menses primi constituunt ver, quartus mensis initium est æstatis. Nono itaque die mensis inchoantis estatem capta describitur Ierusalem vndecimo anno regni Iedechiæ, decimo & octauo autem anno regni Nabu' chodnosor: vt ex vltimo cap. Ieremiæ insinuat, prauuluit fames in ciuitate: nec fuit panis populo terra. Causam quare capta est ciuitas narratur fames. Et quia appellatione panis quilibet cibus in sacra scriptura nominatur, defectus omnis cibi significatur. Et verè defecit: nam vt Ieremias in Threnis scribit, manus mulierum misericordium coxerunt filios suos & facti sunt illis in cibum. Et rupta est ciuitas. Impotentes amplius tollerare famem, ruperunt ciuitatis murum vel ianuas vt deditio fieret ciuitatis. hæc ruptio die supradicto effecta est. & omnes viri bellatores nocte fugerunt per viam portæ quæ est inter duos muros qui sunt ad hortum regis. Superfluit fugerunt. Tempus nocturnum describitur quo rupta est ciuitas, & omnes bellatores cum rege collegerunt se inter duos muros in via super hortum regis. porro Caldæi obsidebant in circumitu ciuitatem. Hinc insinuat quòd ciuitas est rupta non à Chaldæis, sed ab obsessis. nō enim describerentur Chaldæi in circumitu descripta ciuitate rupta & fuga bellatorum ac regis quæ subiungitur sine vlla clade aut pugna, si ipsi Chaldæi rupissent ciuitatem: sed ideo commemorantur in circumitu vt intelligamus ipsos vidisse tam fractam ciuitatem quam fugientes. fugit itaque Sedechias per viam quæ ducit ad campestria solitudinis. Iuxta Hebræum habetur. & iuit via planicie. Et proculdubio de rege est sermo, vt testantur subiuncta: videlicet quòd exercitus Chaldæorum persecutus est regem, & quòd apprehenderunt eum in campestribus Ierico. Et persecutus est exercitus Chaldæorum regem, & comprehendit eum in campestribus Iericho: & omnes bellatores qui erant cum eo, dispersi sunt & reliquerunt eum. Hebraicè habetur. & omnis exercitus eius dispersus est ab eo. Hinc habetur quòd cum exercitu suo fugit nocte Sedechias: alioquin non scriberetur sparsum fuisse ab eo exercitum eius, narrando apprehensionem fugientis à persecutoribus factam. Apprehenderuntque regem, & ascendere fecerunt eum ad regem Babel in Rib' lam. Hinc habetur quòd protracta diutius obsidione rex Babylonis nō mansit in obsidione, sed iuit in Antiochiâ, qui locutus est.

Parui refert quod hebraicè habetur. & locuti sunt cum eo iudicium. ut intelligamus indignum habitum conspectu regis Babilonis, & à ministris iustitiæ damnatum. Filiosque Chidaias hu iugulauerunt in oculis eius: & oculos Chidaias iahu effodit, & vincit eum compedibus & adduxit eum in Babel.

**M**ense autem quinto septimâ die mensis (ipse est annus decimusnonus regis Nebuchadnezar regis Babel) venit Nebuzaradan. Concordant Ieremiæ verba cap. vlt. nisi in numero dierum: quoniam ibi scribitur decima die mensis, hic autem septima. Solutio est quod cum tam hic quam in Ieremiâ narrentur duæ actiones sub eodem tempore (videlicet & aduentus Nebuzaradan & combustio templi) potest intelligi quod die septimo Nebuzaradan ad comburendum venerit, die autem decima combufferit. Potest & nihilominus aliter intelligi: videlicet quod die septima venerit & ordinauerit & inchoauerit saltem appositione materiæ combustionem, die vero decima fuerit solennis combustio: vel quod die septimo templum incepit comburi, & die decimo perfecta est combustio. Mensis autem quintus proculdubio est quintus anni mensis, in quo viget æstas. Et quia eodem anno combustum intelligimus templum quo capta est Ierusalem, vnus tantum mensis fluxit à tempore quo capta est ciuitas (videlicet à die nona mensis quarti) vsque ad tempus combustionis templi, videlicet diem septimam seu decimam mensis quinti. Et quia ille mensis erat conterminus anni decimo octauo & anni decimono regni Nabuchodonosor, ideo apud Ieremiâ vterque annus nominatur: decimusnonus quidem die combustionis templi, decimus octauus autem in translatione octingentarum & trigintaduarum annorum. primum enim emisit illos Nebuzaradan, & deinde combussit templum &c. *princeps exercitus.* Iuxta Hebræum habetur. *princeps laniorum seruus regis Babel in Ierusalaim.* Et ne sæpe oporteat in hoc capitulo repetere, corrige sic semper titulum Nebuzaradan: quia semper cognominatur princeps laniorum. Intellico tamen significari non laniantes carnes macelli, sed lanios hominum: ita quod ad terrorem aliorum suos milites appellabat lanios & se principem laniorum. Vel princeps laniorum nomen est officii præsentis ministris iustitiæ regiæ in criminalibus: nam simili titulo apud Aegyptios insignitus erat ille in cuius carcere erat Ioseph. & hic sensus complectendus est

est ad literam: ut hunc præsentem intelligamus missum à rege Babel ad exequendam iustitiam contra Ierusalem rebellem. Et combussit domum domini & domum regis & domos Ierusalaim. Deficit omnes. ita quod narratur combustas fuisse omnes domos Ierusalem: & deinde adiungitur. & omnem domum magnam combussit igni. quod sonat combustas quoque fuisse magnas domos extra Ierusalem quasi suburbanas. Et muros Ierusalaim in circumitu, destruxit totus exercitus Chaldaeorum qui erat cum principe laniorum. Penitus inhabitabilem effecit Ierusalem, destructis muris & combustis domibus vniuersis. Residuum autem populi qui remanserat in ciuitate, & transfugas qui transfugerant ad regem Babel, & residuum multitudinis transiit Nebuzaradan princeps laniorum. Et de pauperibus terre reliquit princeps laniorum vinitores & agricolas, ut nec homines remanerent intus vel extra, nisi habitantes in vineis & agris pauperes cultores agri & vinearum, qui labore rustico manuum suarum victitant.

*Columnas autem arcas quæ erant in domo domini & bases & mare arcum quod erat in domo domini, confregerunt Chaldaei: & tulerunt eas eorum in Babel. Et ollas & scopas & fuscinulas & cyathos & omnia vasa ærea in quibus ministri trabant, tulerunt. Et palas et mallunia (quæ aurea aurea, & quæ argentea argentea) tulit princeps laniorum. Columnas duas, mare vnum & bases quas fecerat Selomo in domo domini: non erat pondus æris omnium vasorum istorum. Decem & octo cubitos altitudinis habebat columna vna, & capitellum arcum super se altitudinis trium cubitorum, & retiaculum & malogranata super capitellum columna, omnia ærea. Iuxta Hebræum habetur. Octo & decem cubitorum altitudo columna vnus, & corona super eam ærea: & altitudo corona trium cubitorum, & rete & malogranata super coronam in circumitu omnia ærea. Hæc ideo annotauerim ut perpendatur quod hinc primū habetur quantitas partium coronæ quæ erat super columnam, in tertio siquidem libro cap. 7. scripta est quantitas totius coronæ quinque cubitorum secundum altitudinem: sed cum corona distincta esset in partes duas (inferiorem & superiorem) parsq; inferior esset in forma circuli lati, quemadmodum etiam coronæ habent partem inferiorem circularem, pars verò superior esset per modum retis, non fuit ibidem scripta quantitas certa istarum partium, sed hic scribitur quod pars superior erat altitudinis trium cubitorum: & consequenter pars inferior*

ferior erat duorum cubitorum. Ita quod nomine coronæ significatur hic pars superior quæ distincta erat per retia & catenas cum malogranatis. rationi siquidem consentaneum est ut latus circulus minor sit superiecto ornamento tot zonarum. similem & columna secunda habebat ornatum.

Tulit quoque princeps Ianiorum Sera' iam sacerdotem primum, & Zephan' iahu sacerdotem secundum: & tres ianitores. Iuxta Hebræum habetur, & tres custodes vasis. de quibus superius habitus est sermo. Et de ciuitate tulit eunuchum vnum qui erat præfectus super viros bellatores, & quinque viros ex videntibus faciem regis qui inuenti sunt in ciuitate, & Sopher. Hebraicè habetur. & scribam principem exercitus. Non est nomen proprium, sed nomē officii. qui probabat tyrones de populo terra. Hebraicè habetur. facientem exercitare populum terra. Ad declarandum qualis erat principatus scribæ in exercitu, dicitur quod ipse faciebat exercitare populum terra: hoc est quod ipsi cura demandata erat super iuuenum exercitationem, ut essent idonei ad exercitum. & sex viros è vulgo. Iuxta Hebræum habetur. & sexaginta viros de populo terra qui inuenti sunt in ciuitate. omnes enim prænumerati erant alicuius qualitatis: & propterea missi sunt in Antiochiam ad regem. Tulitque eos Nebuzar'adan princeps Ianiorum: & ire fecit eos ad regem Babel in Rib'lam. Percussitque eos rex Babel & interfecit eos in Rib'la in terra Chamath: & translatus est Iehuda de terra sua. Et populo qui remanserat in terra Iehuda, quem remanere fecerat Nebuchadnezar rex Babel: præfecit Ghedal' iahu filium Achicam filii Saphan. Destructa penitus Ierusalem, relictus est aliquantus populus in reliquis partibus Iudæ: & istus præfectus est Godolias.

Audierunt autem omnes principes militum ipsi & viri qui erant cum eis quod præfecisset rex Babel Ghedal' iahu. Isti sunt qui dispersi fuerat Chaldæis persequentibus Sedechiam regem. & venerunt ad Ghedal' iahu in Mixpam. Nomen est ciuitatis in qua residebat Godolias. & Iismahel filius Nethan'ie & Iochanan filius Careach & Sera'ia filius Than'chumeth Nethophathites & Iaa'an' iahu filius Mahachathi, ipsi & viri eorum. Iuravitque eis Ghedal' iahu & viri eorum, & dixit eis: ne timeatis seruire Chaldæis, manete in terra et seruite regi Babel, et bene erit vobis. Et fuit in mēse septimo. à præfectura Godolix, venit Iismahel filius Nethan'ie filii Elisamah de semine regni & decem viri cum eo, & percusserunt Ghedal' iahu & mortuus est: Iehuda'osque et Chaldæos

quæ

qui erant cum eo in Mixpa. Surrexitque totus populus à paruo vsque ad magnam & principes militum, & inierunt in Aegyptum: quia timuerunt à facie Chaldæorum. Historia hæc latius scribitur apud Ieremiam à 40. cap. vsque ad 44. tum de occisione proditoria ista: tum de iis quæ superuenerunt contra proditores: tum de recessu populi in Aegyptum propter timorem Chaldæorum, ne in eos sauirent, eo quod præfectus occisus fuerat.

Et fuit in anno trigesimoseptimo transmigrationis Iehoiachin regis Iehuda, in duodecimo mensis & prima septima die mensis. Impositurus finem historiæ: melis Neba ioth, & Cedar & Adquid euenerit Iochin regnum, Massa Chadad & Thema, le rat se discretioni regis Babel filij Iixmahelis. Et filij Cetura con-Babel in anno quo regnare imran & Iocsan & Dedan. Et filij Desferus est Iochin regis etusim & Leummim. Et filij Mid'ian filium Ieremix prophetae moch, & Abidah & Eldaba: omnes est cum eo bona: posuitque: autem Ab'raham Iixchac: filij Iixchac cū eo in Babel. Mutauitque: Iau, Elipham, Rehu el & Iehus & in conspectu eius omnibus dipham, Theman & Omar, Zephi & nona cōtinua dabatur ei à regib' & Hamalec. Filij Rehu el, Na. ta eius. Vtrunq; datum est.

mensa regis, & definita est bal & Zibhon & Hana, & Dison domus eius. Et sic finitur lib' Chori & Homan, & soror Lotan XVI. Decembris. M. D Manachab & Hebal, Sephi &

Filii Hana Dison: & filii Di-

Cheran. Filii autem Exer,

& Aran.

Antequam

uitari e-